

LEERLIJN

ERFGOED

Lessenreeks : Verdwenen erfgoed

Groep 8

Informatie over *Verdwenen erfgoed*

Doel van de lessenreeks

De leerlingen leren over de rijke historie van Zoetermeer en beseffen dat er ook veel verloren is gegaan. De leerlingen begrijpen dat er rond erfgoed verschillende belangen en emoties spelen en dat ieder stem telt.

De leerlingen leren actief te luisteren naar verschillende perspectieven, nieuwe informatie te verwerken en gebruiken voor hun eigen argumentatie. De leerlingen begrijpen dat zijzelf, als burger, een stem (inspraak) kunnen hebben in wat er bepaald wordt rond erfgoed.

Vooraf

Zoetermeer heeft een lange geschiedenis van zo'n 1000 jaar. De bewoning gaat terug tot de 11de eeuw, nadat de veengebieden werden drooggemaakt voor akkerbouw en veeteelt. Toch wordt Zoetermeer een New Town genoemd, gecreëerd in de jaren '70. Is dat erg? Wat is er eigenlijk nog te zien van het rijke verleden van Zoetermeer?

Voorbereiding

Reserveer de leskist bij CKC door te mailen naar info@cultuurentechneekopschool.nl. Kijk voor elke les goed of je fysieke materialen uit de kist nodig hebt. Veel van de lesmaterialen zoals bijlages en werkbladen zijn ook online te vinden.

Werk je digitaal zonder leskist? Klik dan op de linkjes in de materialenlijst of kijk op de website www.cultuurentechneekopschool.nl/leerlijnen/erfgoed.

Materialenlijst

Les 1:

- Digibord
- Afbeelding A: bakkerij de Duif
- Bijlage 1: verhaal over het Wilhelmientje (onderaan deze handleiding)
- Werkblad: monumentenlijst
- Monumentenkaart
- Computers / tablets met internet (per groep)

Les 2:

- Digibord
- Afbeelding B: Onze hangplek?!
- Kaart van Zoetermeer (in leskist)

Inhoud

Les 1: Bewaren of slopen?

De Dorpsstraat doet ons nog herinneren aan de geschiedenis van de dorpen Zegwaard en Zoetermeer. Maar wist je dat de Dorpsstraat, zoals we het nu kennen, bijna was verdwenen in de jaren 70? De gemeente had namelijk nieuwbouwplannen voor de Dorpsstraat. Als dit weer gebeurt, wat moet dan echt bewaard worden?

Verdwenen uit
Zoetermeer

De Dorpsstraat

Bewaren of niet?

Monumenten op de
kaart

Les 2: Een eigen hangplek

Wat doen we met de schijnbaar nutteloze of verwaarloosde plekken in de stad, de zogenaamde 'wastelands'. Vaak zijn dit de favoriete plekken om te chillen, balletje te trappen of iets anders ... Wat als dat zomaar verdwijnt, omdat er plek gemaakt moet worden voor nieuwbouw? De leerlingen gaan samen op zoek naar zo'n plek in de buurt van de school en 'claimen' dit tijdelijk als 'hang'plek!

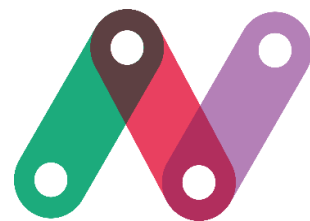
De vrijstaat!

Ons eigen plekje

Onze stemt telt!

Ons erfgoed!

1 Bewaren of slopen?

Lesdoel

De leerlingen leren over de rijke historie van Zoetermeer en beseffen dat er ook veel verloren is gegaan. De leerlingen begrijpen dat er rond erfgoed verschillende belangen en emoties spelen en dat ieders stem telt.

Benodigde materialen

- Digibord
- Afbeelding A: bakkerij de Duif
- Bijlage 1: Verhaal over het Wilhelmentje (onderaan deze handleiding)
- Werkblad: monumentenlijst
- Monumentenkaart
- Computers / tablets met internet (per groep)

Vorbereiding

- De leerlingen doen onderzoek met behulp van de monumentenkaart op de website: 'Geheugen van Zoetermeer'.
- Zorg dat er voldoende computers/ tablets zijn.
- Print of kopieer (leskist) voor elk groepje het werkblad: monumentenlijst.

Inhoud

De Dorpsstraat doet ons nog herinneren aan de geschiedenis van de dorpen Zegwaard en Zoetermeer. Maar wist je dat de Dorpsstraat, zoals we het nu kennen, bijna was verdwenen in de jaren 70? De gemeente had namelijk nieuwbouwplannen voor de Dorpsstraat. Als dit weer gebeurt, wat moet dan echt worden bewaard volgens de leerlingen?

Verdwenen uit
Zoetermeer

De Dorpsstraat

Bewaren of niet?

Monumenten op de
kaart

Introductie

Zoetermeer heeft een lange geschiedenis en de bewoning gaat terug tot de 11de eeuw, nadat de veengebieden werden drooggemaakt voor akkerbouw en veeteelt. De oudste vondsten komen uit de 12e of 13e eeuw. Kasteel Palenstein werd gebouwd eind 14e eeuw en afgebroken in 1791. Het kasteel lag achter de panden Dorpsstraat 86 tot en met 108. Alleen de naam van de wijk Palenstein verwijst nog naar dit stukje geschiedenis op deze plek. Wat als er geen oude foto's, documenten, verhalen, tradities en gebouwen meer zouden zijn?

Opdracht

Verdwenen uit Zoetermeer. Lees het verhaal van het 'verdwenen' koekje en toon Afbeelding A: bakkerij de Duif op het digibord. Bespreek klassikaal het verhaal over het verdwenen Wilhelmientje: Wat is er eigenlijk verdwenen, is dat erg? Bespreek de verschillende meningen en laat ze uitleggen waarom ze dit vinden.

Zie bijlage 1 (onderaan in deze handleiding): De koekjesfabriek De Duif en bakker Van Holst en daarmee een Zoetermeerse specialiteit: het Wilhelmientje! Aan het einde van de jaren '30 stond in Zoetermeer koekjesfabriek De Duif. De eigenaar, bakker Van Holst, bedacht het recept voor een uniek, Zoetermeers koekje, het 'Wilhelmientje'. Helaas bestaat de fabriek niet meer, is het koekje en het recept nergens meer te vinden.

Vertel het verhaal over het verdwenen koekje uit Zoetermeer: het Wilhelmientje - en alternatief recept koekje.

Reflecteren

Welke lekkernij of gerecht zou jij het meeste missen als het zou verdwijnen?

Opdracht

Vertel de leerlingen: In 1970 lag er een radicaal moderniseringsplan klaar voor de Dorpsstraat. Op de twee grote kerken na, zouden alle panden worden gesloopt en zou het huidige stadsgezicht zijn verdwenen. Dat is niet gebeurd. Opnieuw liggen er moderniseringsplannen klaar voor de Dorpsstraat om de woningnood op te lossen, werkgelegenheid te bieden en om milieudoelen te halen. Wordt het herinrichting (slopen of bestaande plekken een nieuwe functie geven) en/of hoogbouw in de Dorpsstraat?

Toon de 'monumentenkaart' op het digibord. Leg uit wat het verschil is tussen een rijksmonument (blauw) en een gemeentemonument (rood): Een beschermd rijksmonument is van nationaal belang, vanwege de schoonheid, betekenis voor de wetenschap of de cultuurhistorische waarde. Een beschermd gemeentelijk monument heeft cultuurhistorische, architectuurhistorische of stedenbouwkundige waarde zijn van lokaal of regionaal belang. De gemeente is verantwoordelijk voor de bescherming.

Bekijk klassikaal enkele monumenten.

- Ga naar de website 'geheugen van Zoetermeer', monumenten: <https://experience.arcgis.com/experience/daf581f2543e4128bc074a8ea96ebb26/page/Monumenten/>
- Bekijk samen de verschillende monumenten op het kaartje, je kunt in- en uitzoomen met de plus en de min.
- Klik op de rode vlakken aan de Dorpsstraat. In de linker balk verschijnt dan informatie over dit monument, scrol helemaal naar beneden voor de foto.

Reflecteren

Als het moderniseringsplan was doorgegaan en alleen de twee grote kerken waren blijven staan. Welk gevoel komt dan als eerste bij je boven?

Uitvoeren**Bewaren of niet?****15 minuten**

Monumenten zijn onder andere beschermd tegen sloop. Maar voor hoe lang, wie bepaalt dat en is de monumentenstatus terecht volgens de leerlingen?

Deel per groepje een werkblad: monumentenlijst uit.

Opdracht: Kies een voorlopige top 5 van gemeentelijke monumenten, die jullie het meest bijzonder vinden.

Wat moet je doen:

- Ga naar de website 'geheugen van Zoetermeer', monumenten: <https://experience.arcgis.com/experience/daf581f2543e4128bc074a8ea96ebb26/page/Monumenten/>
- Bekijk samen de verschillende monumenten op het kaartje, je kunt in- en uitzoomen met de plus en de min.
- Klik op de rode vlakken aan de Dorpstraat. In de linker balk verschijnt dan informatie over dit monument, scrol helemaal naar beneden voor de foto.
- Lees de bijzonderheden van de verschillende gemeentelijke monumenten (rood).
- Kies een top 5, mooiste of meeste bijzondere monumenten en beantwoord de vragen op het werkblad.

Welke waarde heeft het volgens jullie?

- Het vertelt iets over een tijdperiode (historische waarde)
- Het heeft bijzondere artistieke elementen (artistieke waarde)
- Het vertelt iets over de samenleving van toen, door de functie of de plek waar het staat (sociaal-maatschappelijke waarde)

Reflecteren

Wat was belangrijker bij het kiezen van een monument: het gevoel dat je erbij hebt of wat je erover weet? Of heeft dat met elkaar te maken?

Evalueren**Monumenten op de kaart****15 minuten****Opdracht**

Wat zijn volgens de leerlingen de monumenten voor de toekomst? Maak hier een overzicht van.

Tip: print of kopieer (zie leskist) de 'monumentenkaart' uit en geef de keuzes aan met pushpins. Wat is de top 3 van de hele klas?

Reflecteren

Monumenten! Wat bewaren we dan eigenlijk? Een hoop stenen of is het meer dan dat?

2 Een eigen hangplek

Lesdoel

De leerlingen leren actief te luisteren naar verschillende perspectieven, nieuwe informatie te verwerken en gebruiken voor hun eigen argumentatie. De leerlingen begrijpen dat zichzelf, als burger, een stem (inspraak) kunnen hebben in wat er bepaald wordt rond erfgoed.

Benodigde materialen

- Digibord
- Afbeelding B: onze hangplek?!
- Kaart van Zoetermeer (in leskist)
- Tekenpapier, potloden/stiften

Opdracht: onze eigen hangplek

Wat doen we met de schijnbaar nutteloze of verwaarloosde plekken in de stad, de zogenaamde 'wastelands'. Vaak zijn dit de favoriete plekken om te chillen, balletje te trappen of iets anders ... Wat als dat zomaar verdwijnt, omdat er plek gemaakt moet worden voor nieuwbouw? De leerlingen gaan samen op zoek naar zo'n plek in de buurt van de school en 'claimen' dit tijdelijk als 'hang'plek!

De vrijstaat!

Ons eigen plekje

Onze stemt telt!

Ons erfgoed!

Introductie

In de jaren '70 werden meer dan tien New Towns gebouwd in Nederland om te voldoen aan de woningbehoefte in de grote steden. Deze New Towns werden niet (zoals Almere) vanuit het niets gebouwd, maar sloten aan op bestaande dorpen, kleine kernen die door de rijksoverheid werden aangewezen om de groeitaak van rond een miljoen woningen op zich te nemen. Daarom werden deze New Towns, zoals Zoetermeer, 'groeikernen' genoemd.

Zoetermeer heeft inmiddels al meer dan 125.000 inwoners. Er moet plaats komen voor meer woon- en werkruimte en recreatie. De Gemeente Zoetermeer wil daarom groeien en heeft nieuwbouwplannen.

Oriënteren

De vrijstaat!

10 minuten

Opdracht

Toon Afbeelding B: onze hangplek, op het digibord.

In ons land lijkt alles gepland en functioneel te zijn. Toch zijn er overal in de stad 'verwaarloosde' plekken, die niet zijn aangeharkt, maar waar van alles gebeurt of kan gebeuren. De zogenaamde 'Vrijstaat', waar de bewoners vaak zelf invulling aangeven.

Vraag de leerlingen naar een plek waar ze zelf graag met vrienden 'chillen'. Is dit het schoolplein, speeltuintje om de hoek, het trapveldje of leegstaand gebouwtje? Bespreek de kenmerken van deze plek.

Reflecteren

Wat is voor hen de ideale hangplek?

Onderzoeken

Ons eigen plekje

15 minuten

Opdracht

Stel de gemeente wil de hele wijk platgooien voor nieuwbouw. Ga uit van de wijk waar de school staat. Dat betekent dat ook alle zogenaamde hangplekken van de kinderen worden gesloopt, het trapveldje, het speeltuintje, het oude fietshok.

De leerlingen kiezen in groepjes één plek in de wijk waar ze graag 'chillen'. Hun plek!

Wat moet je doen:

- Locatie registreren: waar is deze plek? Teken een kaartje van de wijk en markeer de plek.
- Beschrijving maken van de plek.
- Huidige functie van de plek benoemen? Waar wordt het voor gebruikt?
- Waar gebruiken jullie het voor?
- Waarom mag deze plek volgens jullie niet verloren gaan?
- Als het toch gesloopt moet worden, door wat moet het worden vervangen? Maak een ontwerpschets of collage.

Reflecteren

Hang de getekende kaarten op en bespreek de verschillende hangplekken

Uitvoeren

Onze stem telt!

25 minuten

Opdracht

Jullie favoriete hangplek wordt bedreigd door nieuwbouw. Heb je hier dan als burger iets over te zeggen? Hoe zorg je ervoor dat de gemeenteraad naar je luistert? Met andere woorden, wat kun je doen om invloed uit te oefenen? Laat ze eerst zelf nadenken.

Door te stemmen op een politieke partij, maar als de gemeente iets van plan is waar je het niet mee eens bent, dan kun je: spreekrecht vragen in een raads- of commissievergaderingen, soms wordt inspraak of een referendum door de gemeente zelf geregeld, je kunt ook individueel een brief of e-mail sturen of via een burgerinitiatief een onderwerp op de agenda laten plaatsen. Zie ook: Hoe kun je invloed uitoefenen op een beslissing van de gemeente? <https://prodemos.nl/kennis/informatie-over-politiek/zelf-invloed-uitoefenen/>]

Stel je krijgt 3 minuten spreekrecht tijdens de raadsvergadering om de gemeenteraad te overtuigen dat de plek moet blijven of vervangen door iets anders. (zie opdracht bij Onderzoek)

Wat moet je doen:

- Bereid samen een 'speech' voor van 3 minuten. Waar is de plek, Hoe wordt de plek nu gebruikt door jullie? Waarom is deze plek belangrijk voor jullie of waardoor moet het worden vervangen, zodat het jullie plek blijft?
- De groep wordt vertegenwoordigd door één persoon, deze persoon krijgt 3 minuten spreekrecht om de eigen hangplek te verdedigen tegen de nieuwbouwplannen van de gemeente.

Hoe werkt het:

Partij A: de klas is de gemeenteraad

Partij B: de vertegenwoordiger van de groep is de burger met spreekrecht

Partij B krijgt 3 minuten spreekrecht. Waarom is het belangrijk dat de plek blijft of wordt vervangen door iets anders, waardoor het een hangplek blijft voor de jeugd.

Partij A hoort aan, zonder de spreker te onderbreken. Na 3 minuten mogen er vragen worden gesteld.

Daarna velst Partij A een oordeel.

Reflecteren

Welke kant heeft de sterkste argumenten geleverd en daarmee hun hangplek verdedigd tegen de nieuwbouwplannen?

Evalueren

Ons erfgoed!

10 minuten

Opdracht

Het Erfgoed in Zoetermeer, belangrijk om te bewaren of niet? En waarom wel of niet?

Reflecteren

Wat heb je in deze twee lessen geleerd over erfgoed in Zoetermeer en je eigen rol hierin?

Bijlage 1: Wilhelmientjes

BLOG 23 NOVEMBER 2018

<https://schatbewakers.nl/wilhelmientjes/>

Verhalen moeten verteld worden. In het DorpsLab worden die verhalen opnieuw verteld en verbonden aan het thema van die zaterdag. Morgen 24.11 is er een koffielab met als gast Peter Vergnano | San Remco koffiemachines. Bij een Hollands kopje koffie horen koekjes en daar is vanuit de straat een mooi verhaal van. In onze Dorpsstraat zat destijds namelijk een echte koekjesfabriek: Koekfabriek de Duif.

Foto uit het archief van A. van Holst - gearchiveerd bij HGOS

De Duif van de heer Van Holst was gevestigd op Dorpsstraat 156-158, en later (1946) Dorpsstraat 70. Het personeel begon om zeven uur. De heer Van Holst zelf woonde in Voorburg en was eerst om acht uur aanwezig. Iedere dag kwam hij met de bus van Citosa, die midden in de Dorpsstraat stopten. De eerste bezigheid van de aanwezige werknemers was de grote oven aansteken en met briketten warm stoken. Ook de deegmachine moest worden aangezet.

Het deeg voor de Wilhelmientjes was een geheim recept. Het is jammer dat het recept nooit bekend is geraakt anders hadden er met speciale gelegenheden of festiviteiten in Zoetermeer de beroemde Wilhelmientjes weer gepresenteerd kunnen worden. We weten dat er suiker, bloem, water en zout nodig was, maar ook koolzuur. Daarin zit misschien wel het geheim van de bakkerij.

Voor zover na te gaan is in de archieven is er geen boter van de lokale firma Brinkers gebruikt, wat wel bijzonder is. Er zijn later pogingen gedaan om opnieuw een Zoetermeers koekje te maken. Zo hebben we jaren geleden de Rokkeveentjes gehad van bakker Hekker.

Het bakproces

De fabriek was modern en had in die tijd al een deegmachine. Als alle ingrediënten in de machine waren gedaan duurde het een half uur, voordat het deeg gereed was voor het bakproces. Met dit deeg kon er verder de hele dag gebakken worden. In die tijd was er nog veel handwerk. Voor elk Wilhelmientje moesten met de hand plukjes deeg op de bakplaat worden gelegd en worden plat gemaakt. Later kwam er voor dat werk een vormmachine. Op één werkdag werd er vijfenzeventig kilo koek gebakken. Het vet kwam van Calvé, bloem van 'Het Vergulde Hart' uit Rotterdam en de spijs voor de boterletters in december van Broere uit Waddinxveen.

Verzending en breukverkoop

Na het bakken en afkoelen begon het inpakken en verzenden. Dat was een precies werkje, omdat de koekjes erg dun waren en snel konden breken. Er gingen twee lagen op elkaar en vier naast elkaar. Mannen die het heel goed konden waren baas Van Holst en Jan Switsar. Inmiddels waren de blikken van nieuwe wikkels voorzien. In zo'n blik ging ongeveer anderhalve kilo stukken en het kostte één gulden. Bij die verkoop was het altijd een komen en gaan van allerlei mensen groot en klein.

Dan kwamen de Bodediensten Henneken en Van der Spek de bestellingen ophalen. Ook De Spar had zijn bestellingen en die verspreidden ze over het hele land bij de verschillende Sparvestigingen. De verkoopprijs van de Wilhelmentjes was 57 cent per half pond. Het was zoals er toen gezegd werd een koekje voor "Jan en Alleman".

Omdat het Wilhelmentje zeer dun was kwam er breuk voor. Op vrijdagmiddag mochten die stukken verkocht worden aan de inwoners van Zoetermeer.

Bron: Oud Soetermeer

Recept Wilhelmentjes: Patisserie Cees Holtkamp

Het recept is hier enigszins aangepast.

Ingrediënten:

220 gram zachte boter
140 gram witte basterdsuiker
4 gram zout
1 ei
6 gram bakpoeder
350 gram Zeeuwse bloem

Bereiding:

Meng 220 gram zachte boter met 140 gram witte basterdsuiker, 4 gram zout en 1 losgeklopt ei. Kneed er 6 gram bakpoeder, gezeefd met 350 gram Zeeuwse bloem, door. Laat afgedekt een uur rusten in de koelkast. Leg bolletjes deeg ter grootte van een knikker met wat tussenruimte op een ingevette bakplaat. Sla de bolletjes plat tot de dikte van een euro. Bak ze in 15 minuten op 160°C goudbruin.

Colofon

De leerlijn Erfgoed is ontwikkeld door Angela Manders | ArteKino in opdracht van Cultuur en Techniek op School met dank aan Gemeente Zoetermeer, Stadsarchief Zoetermeer en Historisch Genootschap Oud Zoetermeer.

Neem bij vragen contact op via info@cultuurentechiekopschool.nl

Voor meer informatie: www.cultuurentechiekopschool.nl

April 2024